

PATRIOTMAGAZIN.CZ

1. Seriál: Legendy ostravské televize a rozhlasu. Luděk Eliáš

12.09.2024 patriotmagazin.cz

[Odkaz na originál](#)**Klíčová slova:** divadla; divadle; Nejedlého; Ostravě; Státního

Dne 29. listopadu 2012 byla v knihovně samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti Luděkovi Eliášovi k devadesátým narozeninám udělena Cena Jaromíra Šavrdy. Tato prestižní cena je každoročně předávána u příležitosti oslav Dne lidských práv osobnostem, které vydávají svědectví o životě v totalitním státě.

Mezi oceněnými byli v minulosti například signatáři Charty 77 a aktivní odpůrci komunistického režimu Václav Havel, Antonín Huvar, Eva Vláhová a František Zahrádka. Mezi tyto legendy československé a české státnosti, kultury a politiky se tedy nesmazatelně zapsala i výrazná ostravská herecká a mediální osobnost, jejíž osudy byly více než bytostně spojeny s mnoha zásadními křížovatkami, kterými ve 20. století prošla naše země.

Cesta dlouhá devadesát let

Slánská synagoga byla v jednom z nejstarších českých královských měst založena už v roce 1865. Jako mnoho jiných židovských svatostánků v našich zemích však ani ona nepřežila holocaust. Luděk Eliáš měl sice židovské předky, ale jeho rodiče ani jejich děti nikdy nebyli aktivními členy slánské Židovské obce. Že patří k "podlidem", kteří by měli být vyhlazeni z lidského společenství, netušil ani malý Luděk. Trvalo nějaký čas než spolu s rodiči pochopil, že nenávistné výkřiky Adolfa Hitlera jsou určeny i jemu.

"Své prarodiče jsem neznal," vzpomínal v závěru života Luděk Eliáš. "Zemřeli před mým narozením. Můj otec řídil ve Slaném cihelnu, matka mu pomáhala v administrativě. Byli to lidé sečtělí, měli zájem o umění, hudbu a literaturu. Oba byli aktivními členy pěveckého sboru Dalibor. Také mne a mého bratra vedli k zájmu o kulturu."

Město Slaný má hluboké kulturní tradice. Například první zprávy o zdejším ochotnickém divadle pocházejí už z roku 1845. V roce 1879 vystoupili slánští ochotníci na veřejnost s návrhem na postavení vlastní divadelní budovy. Dne 24. června 1882 byl slavnostně položen základní kámen nové budovy, která byla již 30. prosince 1883, tedy pouhých 42 dní po pražském Národním divadle, slavnostně otevřena. Malý Luděk se však příliš o ochotnickou historii města Slaného nezajímal. Nemohl tušit, že to bude právě divadelní jeviště, světla reflektorů a omamná vůně hereckých líčidel, které mu přinesou naplnění životního osudu.

"Měl jsem šťastné dětství," usmíval se devadesátiletý Luděk. "Byl jsem normální kluk, mými kamarády byly děti cihlářských dělníků a pochopitelně i mnozí spolužáci. Byl jsem členem Sokola, v roce 1932 jsem cvičil na Všesokolském sletu, hrál jsem kopanou za žáky městského fotbalového klubu SK Slaný, rád a dobře jsem plaval. Po skončení obecné školy jsem začal studovat na místním Reálném gymnáziu, ale nepatřil jsem mezi primusy."

Eliášova rodina byla ateistická. "Teprve po nástupu nacizmu v Německu se doma začalo více mluvit o útlaku židů v zemi Adolfa Hitlera i o židovských předcích mých rodičů. Po 15. březnu 1939 začali rodiče uvažovat o možnosti emigrace, což bylo zřejmě příliš pozdě. Pro mne a mého bratra to velmi záhy znamenal konec studií. Brzy se rozplynuly i naděje na nějakou řemeslnou odbornost. Skončil jsem u lopaty."

Mělo to být ale mnohem horší. Dva a půl roku po vzniku protektorátu bylo město Terezín proměněno v ghetto, v němž nacisté začali shromažďovat lidi, kteří se nemohli vykázat "árijským původem". Luděkovi Eliášovi byla "pozvánka" do Terezína doručena v únoru 1942. Bylo mu osmnáct let.

Koncentrák

"Popsat poměry v Terezíně je námět na román," vzpomínal Luděk Eliáš. "Pro všechny vězně ghetta znamenala internace ztrátu svobody pohybu, jakékoliv perspektivy, osobního soukromí. Domovem každého vězně se staly dva čtvereční metry, nejprve na slamníku, později na třípatrovém kavalci. Rodiny byly roztrženy. Bylo nutno si zvyknout na nekvalitní a nedostatečné jídlo. A především – tento trest nebyl časově nijak omezen. Byl doživotní a délku tohoto života určovali němečtí nadlíde."

Vězňové na rozdíl od vězňů věděli, že lidé v Terezíně jsou odsouzeni na smrt, a povolili jim organizovat v kasárnách tzv. Kameradschaft Abend (přátelské večírky). Po nějakém čase se tyto skromné sedánky proměnily v nacvičování divadelních her a pořádání koncertů. Němci tuto iniciativu mlčky trpěli. Obraz "poklidného kulturního života" v ghettu se jim totiž hodil do krámu. Podařilo se jim dokonce prostřednictvím goebbelsovských kameramanů, kteří zaznamenali "terezínskou selanku" na filmový pás, oklamat delegaci Mezinárodního červeného kříže.

"Mohli jsme zpívat, recitovat, pokoušet se v těžko představitelných podmínkách hrát divadlo na půdách starých domů. Bylo možno navazovat i vzájemné vztahy, včetně těch důvěrných. To se týkalo i mne – v roce 1943 jsem v Terezíně poznal sympatickou slečnu Evu Langerovou (neteř spisovatele Františka Langera), a ta sympatie byla vzájemná. Jeden z transportů na východ nás sice rozdělil, ale po válce jsme se opět našli a v roce 1947 byla svatba. Byli jsme mladí a život byl před námi. Ovšem pro starší a staré vězně bylo to žití-nežití v terezínském ghettu jen černá beznaděj."

Z Terezína byl Luděk Eliáš transportován do vyhlazovacího tábora v Osvětimi (Auschwitz – Birkenau). Stal se číslem A 2026. Jeho život se už neměl měřit na roky, ale na měsíce a dny. "Pobyt v Osvětimi se vymykal všem představám. Lidé si dnes sotva dovedou představit, co pro lidi za ostnatými dráty znamenal každodenní zápas o holý život," vzpomínal Luděk Eliáš a dodával: "Nemělo by se na to zapomínat. Nelze přece vzít prostě na vědomí, že se lidé mění v topivo."

Ale Luděk Eliáš měl štěstí - přežil koncentrák, letecké nálety i několikátý denní pochod smrti. "Ze strašné námahy nekonečného pochodu jsem byl nepředstavitelně unavený a ze všeho nejvíc jsem toužil pořádně se vyspat." Nejasná budoucnost však nakonec vyústila v úlevný pocit naděje. Pochod smrti skončil a před dvaadvacitiletým mladíkem, kterého koncentrák proměnil ve starce, se otevřel nový svět.

Záhy po válce potkal Luděk Eliáš svou druhou velkou životní lásku - herectví. Mezitím ovšem musel absolvovat vojenskou službu. Když svlékl uniformu, pochopil, že divadlo je to jediné, co chce v životě opravdu dělat. Postupně hrál v Armádním uměleckém souboru Víta **Nejedlého** v Praze, v Městském **divadle** v Písku, v Krajském divadle v Českých Budějovicích a v roce 1956 zakotvil natrvalo v ostravském Divadle Petra Bezruče. V letech 1961-1966 se stal dokonce jeho ředitelem. "Na jevišti DPB jsem vytvořil desítky rolí. Rád vzpomínám na inscenace švýcarského dramatika Friedricha Dürrenmatta a jeho Fyziky, na Franka V., na Romula Velikého a Brechtova Azdaka v Kavkazském křídovém kruhu, na Shakespearova Jindřicha V. a mnohé jiné postavy. Ale bohužel – archiv si nevedu. Ze vzpomínek zbyly jen krabice se stovkami fotografií."

Do rozhlasu

Rozhlasová stanice v Ostravě byla založena v roce 1929, pouhých šest let po Eliášově narození. Již ve třicátých letech se ostravský rozhlas stal respektovaným médiem, v němž dostávali prostor nejlepší moravští a slezští umělci, hudebníci, literáti a odborníci různých oborů. Tak tomu bylo i po druhé světové válce. Není divu, že když se v polovině padesátých let objevil u "Bezručů" nový zajímavý herec, všimli si jeho talentu i rozhlasoví redaktoři a režiséři.

"Poprvé mne pozvali ke spolupráci už redaktoři českobudějovického Československého rozhlasu. Bylo to ještě v živém vysílání. Četl jsem několik povídek ze světové literární pokladnice. Po přechodu do Ostravy jsem byl pozván ke spolupráci i do zdejší redakce. Až do roku 1969 jsem byl v této stanici častým hostem. Natočil jsem možná stovky pořadů a vystupoval jsem i jako moderátor. Z kolegů mi v paměti utkvěly především tehdejší režisérky Drahuška Šípová a Věra Pražáková. A také výrazná osobnost redaktora Pavla Pácla (autora textu známé písničky Dobrý den, majore Gagarine, natočené v dubnu 1961 v ostravské televizi), nebo pracovitého režiséra Libora Kondělky."

Literárně-dramatická redakce Československého rozhlasu Ostrava byla na přelomu padesátých a šedesátých let známá nápaditou dramaturgií. Čerpala z širokého zázemí činohry tehdejšího **Státního divadla v Ostravě**, Divadla Petra Bezruče, scén z Opavy, Českého Těšína, Olomouce a dalších. Soupis rozhlasových her, kompozic a dramatizovaných povídek natočených v té době obsahuje ročně desítky, možná stovky položek. Na řadě z nich se podílel právě Luděk Eliáš. Rozhlasový mikrofon mu nikdy nebyl cizí. Je vlastně symbolické, že ročník jeho narození se téměř přesně shoduje s rokem, v němž se zrodil Československý rozhlas (Radiožurnál - 1923). Existenci rádia vzal ovšem Luděk Eliáš na vědomí už jako malý kluk. "Na jedné skřínce v našem bytě se jednoho dne objevila velká bedna s mnoha knoflíky, kterými se dalo otáčet, a jedna o něco menší, na které byla upevněna velikánská trouba, tatínek jí říkal amplion a to všechno dohromady vydávalo zvuky. Někdy docela libé."

Televize

Rok po založení samostatného ostravského televizního studia se Luděk Eliáš objevil i před kamerami. Vytvořil zde řadu uměleckých rolí, ale někdejší diváci si pamatují zejména jeho vystoupení v populárním seriálu pro milovníky přírody Lovy beze zbraní režiséra Františka Mudry a autora Jaroslava Müllera, v němž Luděk četl Tomečkovy, Turgeněvy, Londonovy a Přišvinovy poetické povídky o přírodě. Ztvárnil také řadu rolí v televizních inscenacích předních ostravských režisérů. V letech 1966-1970 už byl Luděk Eliáš v ostravské televizi trvale zaměstnán jako dramaturg a vedoucí zábavného vysílání.

V tragický den příchodu "spojeneckých" vojsk 21. srpna 1968 byl Luděk Eliáš pověřen moderováním svobodného vysílání z improvizovaného studia Československé televize z hošťálkovické hlasatelny a z právě dokončovaného studia U Havránků. Přímou se tak podílel na pravdivém informování veřejnosti. Spolu s ním se ostravského vysílání zúčastnili prakticky všichni tehdejší televizní programoví a techničtí pracovníci. Měli na to v budoucnu hořce doplatit.

V přízemí hošťálkovického vysílače bylo onoho srpna velmi horko. Nejen proto, že vrcholilo léto. Nikdo nevěděl, co naši zemi čeká. Před kamerami se střídali redaktoři, hlasatelé, dramaturgové, kteří se zoufale snažili uklidnit rozjitřenou veřejnost. Byly to hektické hodiny plné nečekaných zvrátů. Hned první den se k hošťálkovickému vysílači přiblížil sovětský obrněný transportér, ale po chvíli zmizel. Doslova "polní podmínky" nemohly statečné osádce hlasatelů, moderátorů a reportérů zabránit, aby vysílala až do posledních dramatických chvil, než necenzurované zpravodajství ukončili sovětské vojáky se samopaly v rukou. Televizní

normalizátoři samozřejmě Ludkovi Eliášovi ani jeho druhům jeho srpnové protiokupační aktivity neodpustili. Ze zaměstnání byl vyhozen hned na začátku sedmdesátých let. Naštěstí mu útočiště poskytlo po určitých váhavých krocích jeho domovské Divadlo Petra Bezruče, ve kterém Luděk Eliáš působil až do chvíle, kdy nastoupil do zaslouženého důchodu

Vzkaz mládeži

Ani po listopadu Luděk Eliáš nelenil. Jako herec, moderátor a hlasatel vystupoval až téměř do konce života v rozhlase, televizi i filmu. Patřil k nejpracovitějším postavám kultury, kterým se podařilo navázat na své úspěchy z let čtyřicátých, padesátých, šedesátých (a až na krátkou výjimku i v letech sedmdesátých a osmdesátých). Byl jedním z nejčilejších devadesátníků, kteří se objevovali před kamerami a před mikrofonem. A v soukromí? "Od jara do podzimu pilně kosím trávu na naší rodinné chalupě," prohlásil o svých dvaadvadesátých narozeninách svým gratulantům z divadla. "Raduji se ze svých tří pravnoučat a doufám, že ještě nějaké přibude. Rozhodně se nenudím."

Ještě v lednu 2013 Luděk Eliáš brilantně natočil v ostravském rozhlasovém studiu pro stanici ČRo 3-Vltava pětidílnou četbu na pokračování z knihy Václava Chytila Chodci v soumraku. Práce u mikrofonu ho nijak neunavila, dokonce při natáčení nepotřeboval ani brýle ke čtení. A bez očních i jiných berliček se obešel i na svých četných besedách se středoškoláky, na něž byl pravidelně zván do škol v Moravskoslezském kraji i jinde. Vyprávěl studentům své autentické zážitky z dob války i z pohnutých dní srpna 1968 a následné normalizace. "Za loňský rok jsem takových besed absolvoval víc než padesát," prohlásil ještě v roce 1994. "Loni jsem také se svými přáteli z Českého svazu bojovníků za svobodu připravil velkou historickou soutěž o dějinách 20. století pro studenty ostravských škol," dodal.

Proč tohle všechno Luděk Eliáš tak pilně a neúnavně dělal? Proč s takovým zaujetím oslovoval právě mladé lidi? "Vyprávím vám svůj příběh prostě proto," vysvětloval čilý pamětník s nesmírným zaujetím každému, kdo chtěl naslouchat, "že i dnes se můžete občas v novinách, v televizi nebo rozhlase doslechnout, že v některém z českých měst proběhla manifestace klacky ozbrojené skupiny mladých lidí, kteří pořvávali 'Nic než národ!' a 'Čechy Čechům!' a kteří by docela rádi poslali tu Romy, tu Vietnamce, tu Židy, pokud tu ještě nějaké viděli, do plynu..."

S myšlenkami zloby, nenávisti a nerovnosti mezi lidmi se Luděk Eliáš zkrátka po celá léta, která mu byla darována, nesmířil. A v závěru své předlouhé životní pouti vyslovil epitaf, určený nejen mladým lidem, ale doslova všem lidem na světě: neměli byste zapomínat, že nebezpečí znovuzrození fašismu, lidského násilí a nesnášenlivosti stále v lidské společnosti dřímá jako jedovatá houba a měli byste se mu postavit kdekoli, kde se tyto zločinné prvky objeví.

LUDĚK ELIÁŠ

Narozen 29. července 1923 ve Slaném

Z reálného gymnázia vyloučen na základě norimberských zákonů

Vězněn v Terezíně a Osvětimi (1942-1945)

Začátek herecké divadelní kariéry (1945)

V roce 1947 svatba s Evou Langerovou (neteří spisovatele Františka Langera)

Angažmá v divadlech v Písku, Táboře a Českých Budějovicích (1947-1956)

Od roku 1956 do roku 1966 hercem Divadla Petra Bezruče v Ostravě

Mezi lety 1961 až 1966 ředitelem Divadla Petra Bezruče v Ostravě

Jmenován vedoucím redakce zábavy Československé televize Ostrava

V srpnu 1968 se zúčastnil televizního vysílání proti okupaci vojsk Varšavské smlouvy

V roce 1970 vyhozen ze zaměstnání v Československé televizi Ostrava

Od roku 1971 až do důchodu (1985) hercem Divadla Petra Bezruče v Ostravě

Po roce 1989 byl mnoho let aktivním spolupracovníkem rozhlasu, televize a filmu

Člen Českého svazu bojovníků za svobodu (od roku 1990)

Zemřel v Klimkovicích 10. července 2018 ve věku nedožitých 95 let

URL | <http://www.patriotmagazin.cz/serial-legendy-ostravske-televize-a-rozhlasu-ludek-elias>

